

ต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกกระเทียมในพื้นที่ ตำบลนาปู่ป้อม
อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
Cost and return of garlic cultivation in the area Tumbon
Napupom Pangmapha District Maehongson Province

พัชรา ทาคำมา* มัณฑนา เลิศตระกูล**

บทคัดย่อ

การศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกกระเทียมของเกษตรกรในพื้นที่ ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาต้นทุนและผลตอบแทน ในการปลูกกระเทียมของเกษตรกร และปัญหาเกี่ยวกับการปลูกกระเทียม โดยกลุ่มตัวอย่างที่ทำการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรในพื้นที่ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 60 ราย และรวบรวมข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า

ต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกกระเทียมของเกษตรกรส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยต้นทุนในการผลิต 126,460.36 บาท โดยส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยต้นทุนสูงสุดในเรื่องวัตถุดิบ 56,155.00 บาท ค่าเฉลี่ยผลผลิตต่อปี เท่ากับ 10,312.17 กิโลกรัม มีค่าเฉลี่ยของรายได้ต่อปี เท่ากับ 155,689.17 บาท

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลกำไรสุทธิ พบว่ากำไรขั้นต้นเฉลี่ย เท่ากับ 29,228.81 บาท เกษตรกรผู้ปลูกกระเทียมจะต้องจำหน่ายกระเทียมเฉลี่ย 3,680.39 กิโลกรัมต่อปี มีรายได้เฉลี่ย 45,121.58 บาทต่อปี มีอัตราผลตอบแทนการลงทุน (ROI) เท่ากับ 23.11% และอัตรากำไรสุทธิต่อรายได้เฉลี่ย เท่ากับ 18.77% จึงจะคุ้มทุน

ปัญหาของเกษตรกรที่ผู้ปลูกกระเทียม พบว่ามีปัญหาสูงสุดด้านการจัดจำหน่ายในหัวข้อราคากระเทียมในตลาดตกต่ำ มีปัญหาน้อยที่สุดในด้านผลผลิตในหัวข้อปลูกแล้วไม่ขึ้น และอยากให้รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือในการประกันราคากระเทียมให้กับเกษตรกร

* นักศึกษาระดับปริญญาตรี สำนักวิชาบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

** นักศึกษาระดับปริญญาตรี สำนักวิชาบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

คำสำคัญ: กระเทียม ต้นทุน ผลตอบแทน ปัญหา

Abstract

Education about Cost and return of garlic cultivation in the area Tambon Napupom Pangmapha District Maehongson Province. purpose to study costs and returns, the break-even point in the cultivation of garlic by farmers and problems with growing garlic. The sample group of this research is farmers in the area Tambon Napupom Pangmapha District Maehongson Province. And collected data to analyze data using average values, percentages and statistics. Can summarize the results as follows.

The sample of garlic growers who responded to the questionnaire mostly male aged between 51-60 years and not studying. The reason for growing garlic is that it is a profession that has been done for a long time and has expertise. Farmers will start planting garlic in December and harvesting garlic in April. Most of the area is used for planting 4-6 acre. The source of funds for cultivation comes from bank loans. Cost and return of garlic cultivation of farmers with an average production cost of 126,460.36 baht. Most of the average cost of raw materials is 56,155.00 baht. With an average annual yield of 10,312.17 kg. And the average annual income is 155,689.17 baht. The analysis of net profit data showed that the average gross profit is 29,228.81 baht. Garlic growers must sell garlic on average 3,680.39 kilograms per year, the average income is 45,121.58 baht per year, return on investment (ROI) equal to 23.11%, And the net profit margin per average income is 18.77%. Therefore will be cost-effective. Have the highest distribution problems

Problems of farmers that garlic growers found on the topic of garlic prices in a depressed market. Have the least problem in productivity on the

topic of garlic not growing. Farmers want the government or related agencies to help about the insurance of garlic prices for farmers.

Keywords: garlic, Cost, Return, Issue

บทนำ

เกษตรกรผู้ประกอบกิจการ นักลงทุน หรือผู้ผลิตได้รับผลตอบแทนในรูปแบบต่างๆ จากการลงทุนหรือจากการดำเนินงาน ซึ่งทั้งสองอย่างนี้มีความสำคัญต่อการลงทุน การประกอบกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือการดำเนินงานเป็นอย่างมาก ต้นทุนมีความสำคัญในการช่วยให้ผู้บริหารได้ทราบผลการดำเนินงานของกิจการว่ามีผลกำไรหรือขาดทุนอย่างไร เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในการลงทุนหรือการดำเนินงานต่อไปในอนาคต ซึ่งเป็นผลต่อความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ซึ่งพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญอีกอย่างของประเทศไทยคือ กระเทียม ส่วนมากกระเทียมจะปลูกในทางภาคเหนือ โดยเฉพาะในพื้นที่ ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ก็เป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่มีการเพาะปลูกกระเทียม เนื่องจากมีสภาพอากาศที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกกระเทียม กระเทียมเป็นพืชที่เกษตรกรปลูกมานานและมีความชำนาญ และยังเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีรอบระยะเวลาในการเก็บเกี่ยวที่สั้น ทำให้ในพื้นที่เดียวกันเกษตรกรสามารถปลูกพืชได้หลายชนิด โดยส่วนใหญ่จะปลูกกระเทียมหลังเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเนื่องจากจะนำฟางข้าวที่เก็บเกี่ยวเสร็จมาใช้ในการคลุมแปลงกระเทียม และยังเป็นการลดต้นทุนในการปลูก และกระเทียมเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของชาวไทยในระดับท้องถิ่นที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกร ในปัจจุบันประชากรในประเทศไทยมีความต้องการอุปโภค บริโภคกระเทียมที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากกระเทียมเป็นพืชที่มีประโยชน์ที่หลากหลาย เช่น ใช้กระเทียมในการประกอบอาหาร ใช้เป็นสมุนไพรรักษาโรค (เว็บไซต์เมดไทย. 2561) แต่ผลผลิตและผลตอบแทนในแต่ละปีของเกษตรกรมีความไม่แน่นอนเนื่องจากเกิดปัญหาต่างๆ ระหว่างการเพาะปลูก เช่น ปัญหาช่องทางการจำหน่าย ปัญหาต้นทุนค่าใช้จ่าย และปัญหาโรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับกระเทียม

เกษตรกรผู้ปลูกกระเทียมต้องรับมือกับปัญหาของราคาดกระเทียมที่ตกต่ำ มีต้นทุนค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการปลูกกระเทียมเพิ่มสูงขึ้น รัฐบาลไม่มีนโยบายที่สามารถเข้าไป

ช่วยเหลือเกษตรกร แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หรือเข้าไปประกันราคาของกระเทียมได้ ทำให้เกษตรกรได้รับผลตอบแทนจากการปลูกกระเทียมต่ำกว่าต้นทุนค่าใช้จ่ายซึ่งเกิดเป็นผลขาดทุนและลดรายได้ของเกษตรกร

ด้วยเหตุนี้จากปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะวิจัยเรื่องต้นทุนและผลตอบแทนของเกษตรกรผู้ปลูกกระเทียม เพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบการตัดสินใจหรือวางแผนการเพาะปลูกให้กับเกษตรกรในพื้นที่ ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่จะทำการลงทุนปลูกกระเทียมในปีการเพาะปลูกถัดไปและเกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกกระเทียมทุกปีมีการวางแผนต้นทุนในการเพาะปลูก การวางแผนการขายเพื่อให้คุ้มทุนและมีกำไรให้ได้มากที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกกระเทียมของเกษตรกรในพื้นที่ ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการปลูกกระเทียมด้านผลผลิต ด้านการจำหน่าย ด้านค่าใช้จ่ายต่างๆ และด้านโรคที่เกิดขึ้นระหว่างการปลูกของเกษตรกรในพื้นที่ ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร : ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้ปลูกกระเทียมตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กลุ่มตัวอย่าง : กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกระเทียมในพื้นที่ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเจาะจงเก็บจำนวน 60 ราย ซึ่งประกอบไปด้วย หมู่ 9 บ้านไทรงหลวง จำนวน 18 ราย หมู่ 6 บ้านไทรงนา จำนวน 19 ราย หมู่ 6 บ้านดอยคุ้ จำนวน 3 ราย หมู่ 5 บ้านป่งยาม จำนวน 20 ราย

รูปแบบที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่องต้นทุนและผลตอบแทนของผู้ปลูกกระเทียม ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยมีการศึกษาวิจัยคือ การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

ข้อมูลที่ใช้ในงานวิจัย

แหล่งข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาและสำรวจเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมโดยการลงพื้นที่ร่วมสังเกต และเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากผู้ปลูกกระเทียมตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2. ข้อมูลทุติยภูมิ จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนของผู้ปลูกกระเทียมตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มทั้งหมดที่มีความสมบูรณ์และถูกต้องทุกฉบับ โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

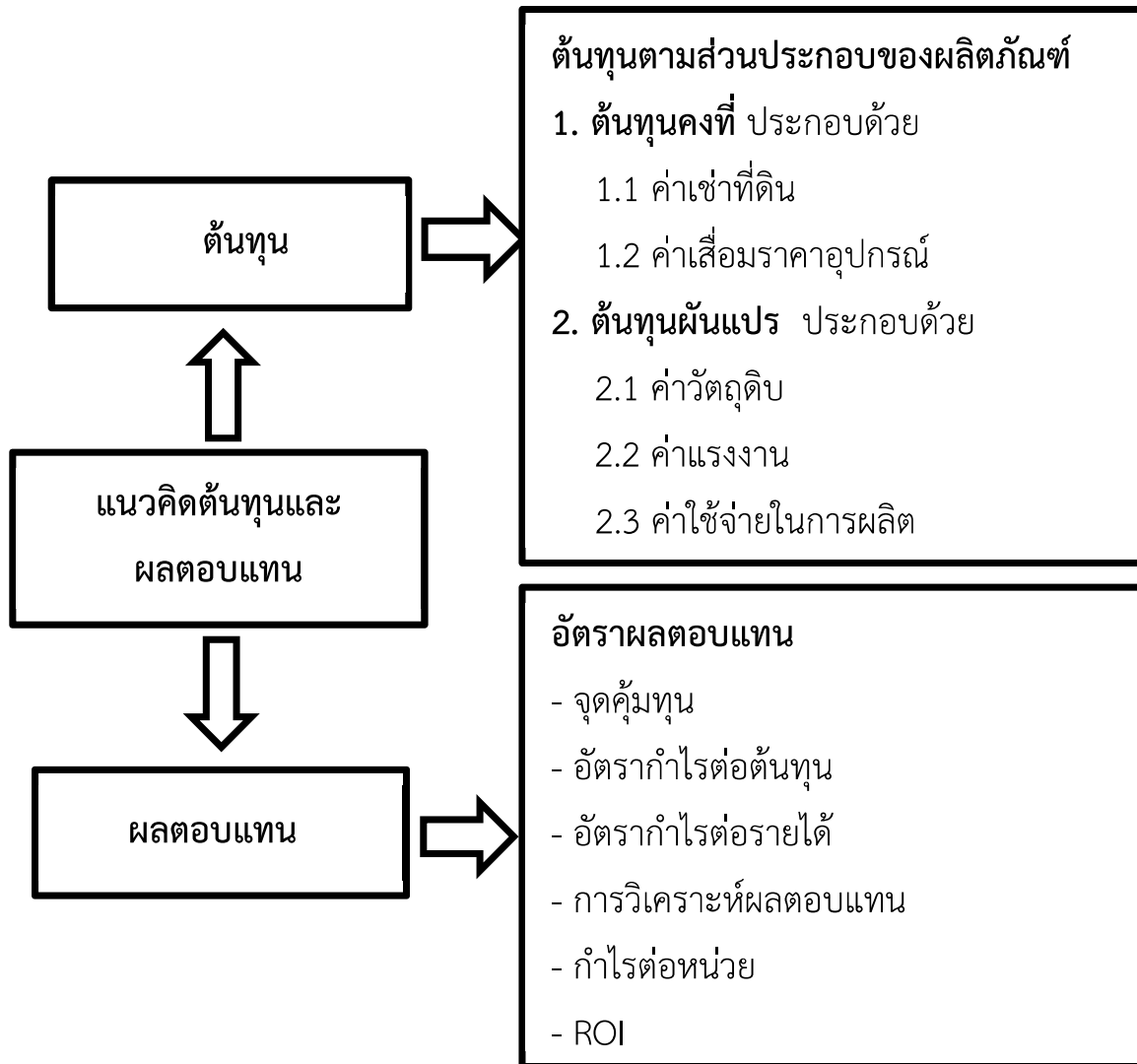
1. การตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น

ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลก่อนดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งเป็นการตรวจสอบทุกรายการในแบบสอบถามว่า ข้อมูลที่รับกลับคืนมามีความครบถ้วนสมบูรณ์หรือไม่ หลังจากตรวจสอบข้อมูลขาดหายแล้ว ต่อมาผู้วิจัยพิจารณาข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ และนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบความเรียงเพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาผลการวิจัยข้อมูลในแบบสอบถาม

2. การวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐานของตัวอย่าง

การวิเคราะห์ในหัวข้อนี้เป็นการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นด้วยสถิติพื้นฐาน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เป็นการหาค่าระดับ ทำการวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

กรอบแนวคิดการวิจัย

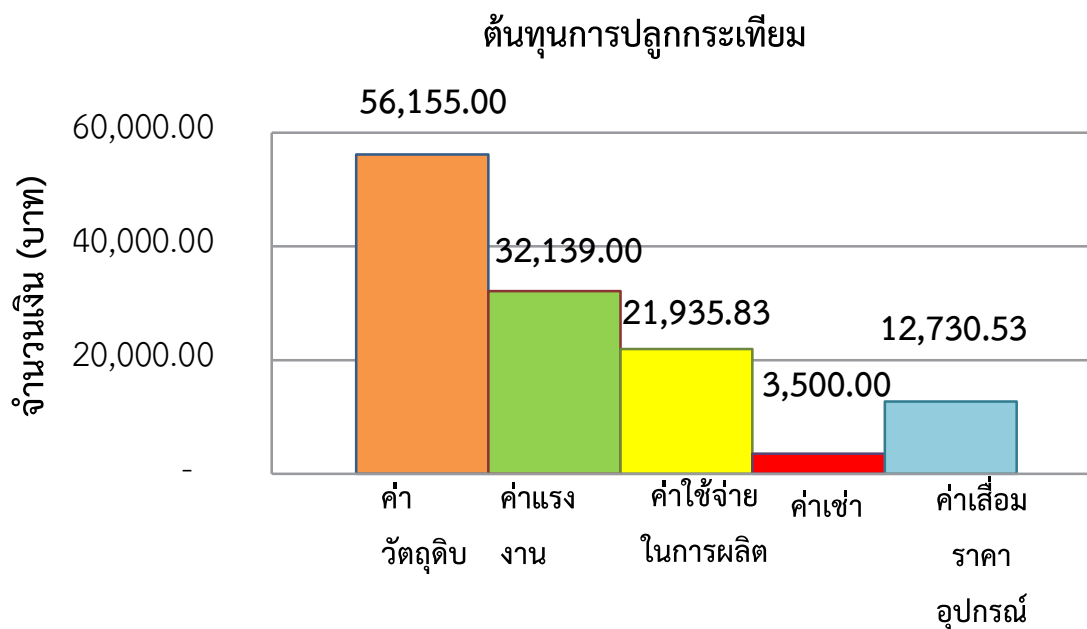

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดต้นทุนและผลตอบแทน

ผลการศึกษา

จากการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกกระเทียมที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 51-60 ปี ส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษา โดยมีการปลูกกระเทียมเป็นอาชีพหลัก มีระยะเวลาที่เริ่มประกอบอาชีพจนถึงปัจจุบัน 1-8 ปี โดยส่วนใหญ่จะเริ่ม

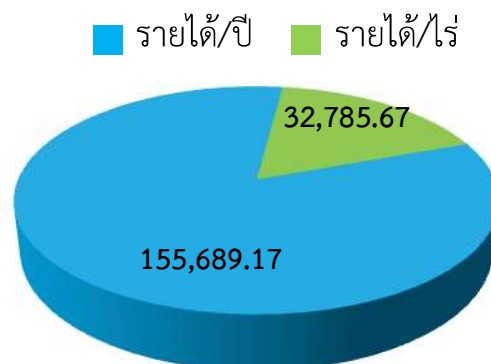
ปลูกกระเทียมในเดือน ธันวาคม และมีการเก็บเกี่ยวกระเทียมในเดือนเมษายน ซึ่งมีระยะเวลาที่ใช้ในการปลูกกระเทียม เท่ากับ 3-4 เดือน ส่วนมากใช้พื้นที่ในการเพาะปลูก 4-6 ไร่ มีกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินที่ใช้ในการเพาะปลูกเป็นพื้นที่ของตนเอง แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการเพาะปลูกมาจากการกู้ยืมจากธนาคาร ซึ่งสาเหตุที่ปลูกเพราะเป็นอาชีพที่ทำมานาน และมีความชำนาญ และส่วนใหญ่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล

ภาพที่ 2 แผนภูมิแสดงข้อมูลต้นทุนการปลูกกระเทียม

จากภาพที่ 2 พบว่าต้นทุนการปลูกกระเทียมของเกษตรกรมีค่าเฉลี่ยต้นทุนในการผลิต 126,460.36 บาท โดยส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยต้นทุนสูงสุดในเรื่องวัตถุดิบ 56,155.00 บาท ค่าเฉลี่ยของค่าแรงงาน เท่ากับ 32,139.00 บาท ค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายในการผลิต เท่ากับ 21,935.83 บาท ค่าเฉลี่ยของค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์ เท่ากับ 12,730.53 และน้อยที่สุด คือ ค่าเช่าที่ดิน 3,500 บาท

ผลตอบแทน (บาท)

ผลตอบแทน (กิโลกรัม)

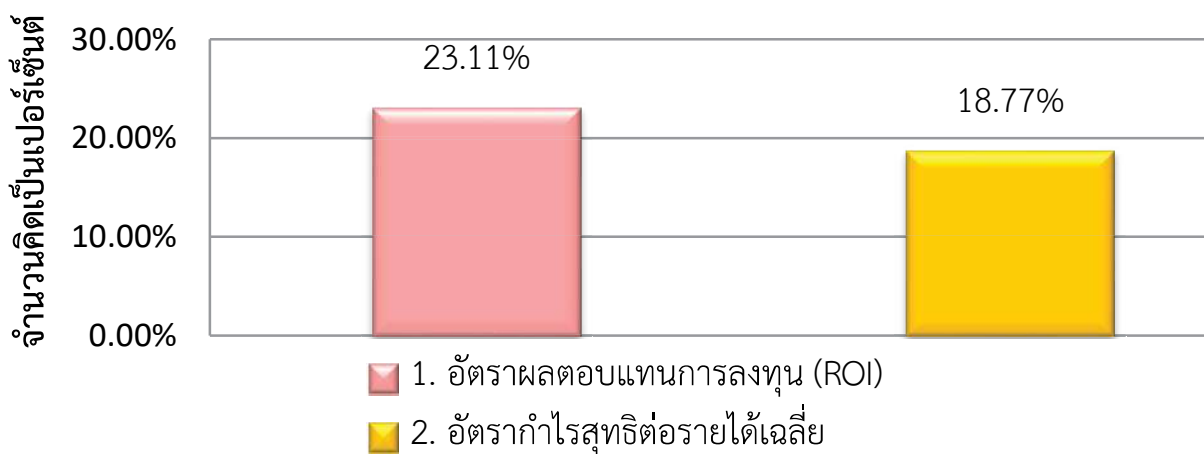

ภาพที่ 3 แสดงผลตอบแทนของการปลูกกระเทียม

จากภาพที่ 3 พบว่ามีค่าเฉลี่ยของรายได้ 155,689.17 บาทต่อปี ค่าเฉลี่ยรายได้ต่อไร่ เท่ากับ 32,785.67 บาท ค่าเฉลี่ยผลผลิต 10,312.17 กิโลกรัมต่อปี และค่าเฉลี่ยผลผลิตต่อไร่ เท่ากับ 2,190.11 กิโลกรัม

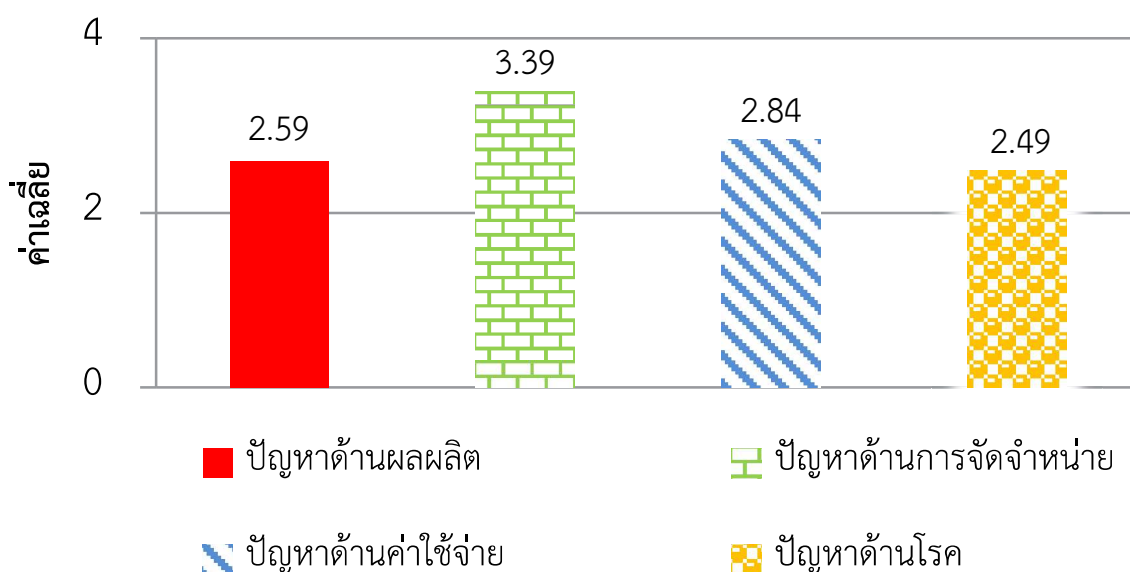
อัตราผลตอบแทนจากการปลูกกระเทียมเฉลี่ยต่อปี

ภาพที่ 4 แสดงอัตราผลตอบแทนจากการปลูกกระเทียมเฉลี่ยต่อปี

จากภาพที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการจำหน่ายกระเทียมเฉลี่ยต่อปี พบว่า มีอัตราผลตอบแทนการลงทุน (ROI) เท่ากับ 23.11% และอัตรากำไรสุทธิต่อรายได้เฉลี่ย เท่ากับ 18.77

ปัญหาเกี่ยวกับการปลูกกระเทียม

ภาพที่ 5 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาด้านต่างๆในการปลูกกระเทียม

จากภาพที่ 5 พบว่าปัญหาของเกษตรกรที่ปลูกกระเทียมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านที่มีปัญหาสูงสุด ได้แก่ ปัญหาด้านการจัดจำหน่ายในหัวข้อเรื่องราคาระเทียมในตลาดตกต่ำอยู่ และมีปัญหาน้อยที่สุดในด้านผลผลิตในหัวข้อเรื่องกระเทียมปลูกแล้วไม่ขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกกระเทียมในพื้นที่ ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่ามีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

จากข้อมูลทั่วไปพบว่าสาเหตุในการปลูกกระเทียมโดยส่วนใหญ่ เป็นอาชีพที่ทำมานานและมีความชำนาญ เนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่มีระยะเวลาประกอบอาชีพปลูกกระเทียมมายาวนานโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 1-8 ปี เป็นระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชรพงษ์ คุณยศยิ่ง (2558) พบว่าประสบการณ์ในการปลูกกระเทียมของเกษตรกรเฉลี่ยประมาณ 27 ปี เกษตรกรผู้ปลูกกระเทียมส่วนใหญ่จะปลูกในช่วงต้นเดือนพฤศจิกายน

จากการวิจัยต้นทุนและผลตอบแทน พบว่าเกษตรกรมีต้นทุนการผลิต 126,460.36 บาท ซึ่งต้นทุนที่มีค่าใช้จ่ายสูงในด้านวัตถุดิบหรือเมล็ดพันธุ์กระเทียมเฉลี่ยอยู่ที่ 155,560.00 บาท มีรายได้เฉลี่ยต่อปี 155,689.17 บาทต่อปี มีค่าเฉลี่ยกำไรขั้นต้นต่อไร่ เท่ากับ 6,553.54 บาทต่อไร่ มีอัตราส่วนผลตอบแทนการลงทุน (ROI) เท่ากับ 23.11% และอัตราส่วนกำไรสุทธิต่อรายได้เฉลี่ย เท่ากับ 18.77% จึงจะคุ้มทุน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชนิกร ปัญญา (2544 : บทคัดย่อ) พบว่าต้นทุนการปลูกส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายในเรื่องพันธุ์กระเทียม กำไรเฉลี่ยของเกษตรกรในเขตอำเภอ แม่แตงไร่ละ 3,703.50 บาท มีอัตราส่วนกำไรต่อต้นทุนเท่ากับ 23.01% อัตราส่วนกำไรต่อยอดขาย 18.71% และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชรพงษ์ คุณยศยิ่ง (2558) พบว่ามีรายได้จากการปลูกกระเทียมเฉลี่ย 179,632.35 บาทต่อปี และมีรายได้จากการปลูกพืชอื่นๆ มีรายได้เฉลี่ย 89,235.29 บาทต่อปี และในการทำการเกษตรปลูกกระเทียมเกษตรกรใช้ทุนส่วนตัวของตนเองฝนการลงทุน และมีประสบการณ์ในการปลูกกระเทียมเฉลี่ยประมาณ 27 ปี ไม่เคยผ่านการอบรมเกี่ยวกับการปลูกกระเทียมเลย ได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้นำชุมชน ไม่เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือเอกชน เกษตรกรผู้ปลูกกระเทียมส่วนใหญ่จะปลูกในช่วงต้นเดือนพฤศจิกายน

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะการนำผลการศึกษาไปใช้

1. จากการวิจัยเกษตรกรมีต้นทุนการปลูกกระเทียมที่สูงในด้านค่าใช้จ่ายในของปุ๋ยและยากำจัดวัชพืช ดังนั้นเกษตรกรควรมีการประยุกต์ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ควบคู่กับปุ๋ยเคมี เพื่อช่วยลดต้นทุนในการปลูกกระเทียม
2. จากการวิจัยปัญหาด้านการจัดจำหน่ายพบว่าราคากระเทียมในตลาดตกต่ำ มีปัญหาในระดับมากที่สุด จึงอยากให้องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปแก้ปัญหาโดยการประกันราคาหรือสร้างช่องทางการจัดจำหน่ายให้กับเกษตรกร
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปให้ความรู้และคำแนะนำด้านการปลูก ด้านเงินลงทุนด้านการใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนการใช้ปุ๋ยเคมีให้กับเกษตรกร

ข้อเสนอแนะการศึกษาครั้งต่อไป

1. ศึกษาสาเหตุของปัญหาราคากระเทียมในตลาดตกต่ำ เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าเกษตรกร มีปัญหามากที่สุดในเรื่องราคากระเทียมในตลาดตกต่ำ
2. ศึกษาสาเหตุการเกิดโรคใบเน่า และวิธีรักษา เนื่องจากผลวิจัยพบว่าการปลูกกระเทียม ในพื้นที่ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีปัญหาโรคใบเน่ามากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- รัชนิกร ปัญญา. (2544). ต้นทุนและผลตอบแทนการปลูกกระเทียมของเกษตรกรในเขตอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัชรพงษ์ คุณยศยิ่ง. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการสนับสนุนและส่งเสริมการผลิตกระเทียมของเกษตรกรในตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- เว็บไซต์เมดไทย. (2561). ประโยชน์ของกระเทียม. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2561. จาก : <https://medthai.com/กระเทียม>

